

Jelena Prtljaga
Predrag Prtljaga

Visoka škola strukovnih studija
za obrazovanje vaspitača – Vršac

Primena računara i engleskog jezika u radu sa darovitom decom

Rezime: Imajući u vidu da živimo u doba u kojem računar koristimo svakodnevno, a istovremeno se prilikom rada na računaru najčešće koristimo engleskim jezikom, izlišno je naglašavati potrebu savremenog čoveka, a posebno mladog darovitog pojedinca da navedenim veštinama vlada dobro. Istovremeno, oba globalna fenomena predstavljaju izvanredan predmet interesovanja za decu i mlade, izazivajući snažnu intrinzičnu motivaciju koja predstavlja osnovni preduslov uspešnog učenja. S jedne strane, računar predstavlja izvanrednog partnera u učenju engleskog jezika, bilo da govorimo o postojećim multimedijalnim sadržajima dizajniranim baš u tu svrhu, koji obezbeđuju neprimento učenje i usavršavanje sve četiri jezičke veštine, ili pak o pretraživanju interneta i čitanju raspoloživih sadržaja (koji su najčešće na engleskom jeziku) u cilju praćenja svetskih trendova i dostignuća, o kompjuterski posredovanom komuniciranju (pismenom ili usmenom) ili jednostavnom igranju video igrice. S druge strane, rad na računaru, posebno napredan rad svojstven darovitim pojedincima, nezamisliv je bez poznavanja engleskog jezika. Pored neraskidive veze koja između njih postoji, veoma je važno da oba medija – i jezik i kompjuter – predstavljaju sredstva koja dozvoljavaju darovitom pojedincu da svoju kreativnost nesputano i u različitim vidovima izrazi. U radu se sagledava opravdanost insistiranja na učenju engleskog jezika kod svih darovitih pojedinaca, kao i mogućnosti primene računara, interneta i engleskog jezika u radu sa darovitom decom; nude se određene ideje za praktičan rad u računarskoj učionici prikladne za rad sa darovitom decom različitog uzrasta i interesovanja.

Ključne reči: darovita deca, škola, računari, internet, engleski jezik.

Vinovnici smo dinamičnog, intenzivnog i brzog života savremenog čoveka. Uspešan pojedinac koristi sva sredstva koja su mu na raspolaganju za valjano obavljanje posla, ispunjen život, kao i za doživotno učenje – putuje, komunicira sa ljudima iz drugih država, proučava široko dostupnu literaturu, na internetu traga za novim dostignućima u oblasti kojom se bavi. Hteli mi to da priznamo ili ne, dva univerzalna sredstva koja mu ovo omogućavaju su strani jezik, najčešće engleski, i računari. Dakle, nalazimo se pred velikim izazovom – moramo funkcionalno opismeniti našu decu i mlade. Ovo je imperativ koji se odnosi na sve nivoe obrazovanja i na svu decu, a posebno darovitu. Čini se da u slučaju darovitih pojedinaca vladanje engleskim jezikom i kompjuterima ne bi predstavljalo samo sredstvo koje olakšava njihov razvoj, već i svojevrsan okidač ovog razvoja.

Kao i u drugim oblastima obrazovanja, stvari nisu tako jednostavne kada se zađe u polje darovitosti. Savestan praktičar koji radi sa darovitom decom potražio bi uporište u teoriji i nalazima do sada realizovanih empirijskih istraživanja. Međutim, tako puno stvari je u igri. Krenimo redom.

Postoje brojne i različite definice darovitosti, odnosno inteligencije, preko koje se darovitost definiše. Neke jedna drugu isključuju, dok su druge komplementarne i nadopunjuju se. Tako, na primer, među teoretičarima i danas traje diskusija da li na sposobnost rešavanja različitih problema utiče jedan dominantan faktor, koji Spirman naziva opštom inteligencijom, ili, pak, kako to Tomson i Sternberg navode, određeni broj nezavisnih mentalnih sposobnosti, koje predstavljaju komponente onoga što se zove opšta inteligencija. Ovo je, naravno, krajnje pojednostavljena slika, ali ilustruje kako je teško baviti se nečim oko čega ne postoji slaganje u osnovnim premisama i kako je neprecizno meriti nešto što se ne može definisati. S druge strane, iz iskustva čovečanstva znamo da je većina najistaknutijih pojedinaca uspeh postigla samo u jednoj disciplini, kao što je na primer, muzika, ili matematika, ali smo svedoci da su postojali i pojedinci koji su bili univerzalno daroviti i koji su zasenili čitav svet svojim kreativnim entuzijazmom u mnogim disciplinama koje nisu međusobno povezane, kao što su Robert Openhajmer, Leonardo da Vinči ili Bendžamin Frenklin. Dakle, nema jednostavnih odgovora i jasnih smernica.

Osnovni cilj obrazovanja je da pripremi učenike za aktivan, kreativan i autonoman život. Svi pojedinci koji su uključeni u proces obrazovanja i koji na njega utiču treba da stimulišu razvoj učenikovih sposobnosti. S obzirom na to smo na polju darovitosti i da nam je namera da se osvrnemo na podsticanje učenja stranih jezika, posebno engleskog, pitanje koje se ovde postavlja jeste da li treba podsticati i intezivirati učenje engleskog jezika samo kod takozvanih lingvistički nadarenih (Gardner, 1983) ili kod svih darovitih učenika.

Opšte je poznata neraskidiva veza koja postoji između jezika i rasudnog, racionalnog, vođenog, logičkog mišljenja, koje podrazumeva elemente koji su i deduktivne i induktivne prirode. Ovo se prevashodno odnosi na maternji jezik, međjutim, čini se da i strani jezik, odnosno njegovo učenje može doprineti razvoju mišljenja, preko savladavanja formalnih svojstava stranog jezika, uočavanja odnosa koji u stranom jeziku postoje između jezičkih elemenata, izvođenja korelacija, uočavanja sličnosti i razlika, parafraza, asocijacija, metafora... Na polju psiholingvistike veoma je istaknuta i takozvana Sapir-Vorfova hipoteza, koja kombinuje dva lingvistička načela: determinizam i relativizam. Jezik određuje način na koji mislimo, dok se u isto vreme distinkcije izražene u jednom jeziku ne mogu naći ni u jednom drugom. Iako se načelo o lingvističkom relativizmu mora uzeti s

rezervom, ideja o lingvističkom determinizmu bi se mogla prihvatiti – jezik možda ne određuje kako mislimo, ali utiče na to kako percipiramo i pamtimo i olakšava izvršenje naših mentalnih zadataka. Dakle, vladanje stranim jezikom svakako bi nam omogućilo pogled iz drugog ugla i obogatilo bi naše tehnike rezonovanja. Dakle, postoje argumenti koji idu u prilog podsticanju učenja stranog jezika kod svih darovitih pojedinaca. S druge strane, obeshrabruju empirijska istraživanja u kojima se ne dolazi do visoke korelacije između opšte inteligencije i lingvističke inteligencije. Iako ukazuju na to da veza između inteligencije i učenja stranog jezika postoji, čini se da ona nije dovoljno značajna. Drugim rečima, darovit pojedinac uopšte ne mora imati dar za učenje stranih jezika. Međutim, mi koji smo uključeni u proces obrazovanja dece vrlo dobro znamo da je svaki učenik jedinstven, po svojoj ličnosti, inteligenciji, sposobnostima, interesovanjima... Ovde u igru ulazi i motivacija. Čini se da kompjuteri i engleski jezik predstavljaju izvanredan predmet interesovanja za decu i mlade, izazivajući snažnu intrinzičnu motivisanost koja predstavlja osnovni preduslov uspešnog učenja. S jedne strane, računar predstavlja izvanrednog partnera u učenju engleskog jezika, bilo da govorimo o postojećim multimedijalnim sadržajima dizajniranim baš u tu svrhu, koji obezbeđuju neprimento učenje i usavršavanje sve četiri jezičke veštine, ili pak o pretraživanju interneta i čitanju raspoloživih sadržaja (koji su najčešće na engleskom jeziku) u cilju praćenja svetskih trendova i dostignuća, o kompjuterski posredovanom komuniciranju (pismenom ili usmenom) ili jednostavnom igranju video igrice. Dakle, pretpostavka je da bismo kod većine učenika naišli na motivisanost za učenje, što nam umnogome olakšava posao. Kao izvanredan pokretač, motivacija može i kod slabijih učenika dovesti do uspešnog učenja.

Dakle, i pored mogućih nedoumica, nesigurnosti i nedostatka jasnih smernica, konstatacije date u uvodu rada navode nas da svakog pojedinca, a posebno darovitog podstičemo da što bolje ovladaju veštinama govorenja engleskog jezika i rada na računaru. Takođe je već rečeno da je moguće kombinovati usavršavanje ove dve veštine. Polazeći od formalnog obrazovanja u osnovnim i srednjim školama, i kasnije na visokom obrazovanju, važno je konstatovati da su nastavnicima stranih jezika u Srbiji na raspolaganju strani, engleski, odnosno američki udžbenici za učenje engleskog jezika, gradirani po nivoima znanja, brižljivo osmišljeni i odlično opremljeni. Možemo se opredeliti za renomirane izdavačke kuće kao što su Cambridge University Press, Oxford University Press, Longman... U našoj pedagoškoj javnosti već neko vreme vlada debata o tome da li je dobro opredeliti se za učenje engleskog jezika na osnovu stranih udžbenika, imajući na umu to da su oni dizajnirani za učenje engleskog jezika kao stranog, bez obzira na to kojim maternjim jezikom polaznici govore. Ovakvi kursevi imaju jedan nedostatak, a to je što u njih nisu ugrađene sličnosti i razlike koje postoje između engleskog, kao stranog i srpskog, kao maternjeg jezika učenika. Imajući na umu interferenciju koja se ispoljava u procesu učenja stranog jezika, ovo je veoma značajan momenat i trebalo bi na njemu insistirati, odnosno osmišljavati vežbe tako da olakšavaju učeniku da prevaziđe razlike koje postoje između maternjeg i stranog jezika, kao i da lakše nauči sličnosti. S druge strane, nastavnici stranog jezika svesni su razlika i unapred znaju koje greške mogu kod učenika očekivati i trebalo bi da svojim učenicima na njih ukažu, dopune eventualne praznine i na taj način prevaziđu ovaj nedostatak koji navedeni kursevi imaju.

Samo ilustrativno bismo se osvrnuli na kurs *face2face* (CUP, 2006) koji izdaje Cambridge University Press, upravo zato što je osmišljen tako da učenici istovremeno koriste knjigu, radnu svesku i računar, odnosno CD koji multimedijalnim sadržajima prati gradivo koje se obrađuje. Stavljajući frontalni oblik rada u drugi plan, kurs se bazira na grupnom radu, radu u parovima i individualnom radu, maksimalno angažujući učenika. Pri tome se

insistira na samostalnom uočavanju na osnovu ilustriranog, na izvodjenju zaključaka i definisanju gramatičkih pravila. Pored toga, kroz rad u okviru kursa neguje se verbalno rezonovanje, memorija, rešavanje problema, sposobnost uobličavanja verbalnih definicija, uočavanje odnosa delova u okviru celine, analiza, zaključivanje, učenje novog vokabulara na osnovu parova sinonima i antonima, homonima i antonima, konteksta, asocijacija, vizuelne percepcije, povezivanja zvučnih simbola, razlikovanja glasova. Istovremeno, aktivnosti su osmišljene tako da stavljaju učenika u centar i omogućavaju mu da ispolji svoju kreativnost. Pored ugrađenih savremenih metoda poučavanja u koje su uključeni svi učenici, kurs ostavlja dovoljno prostora za rad sa lingvistički darovitim učenicima ili učenicima darovitim u drugim oblastima, čija darovitost se može ispoljiti u određenim segmentima rada. I na kraju, mada ne i najmanje značajno, učenje je dodatno motivisano mogućnošću da polaznici samostalno uče, vežbaju i utvrđuju pređeno gradivo uz pomoć kompjutera kroz multimedijalne sadržaje CD-a i posećujući preporučene web stranice za dodatno učenje. Za samostalno učenje engleskog jezika učenicima je potreban dobar rečnik, koji ih neće zavesti i uputiti u pogrešnom pravcu. Činjenica je da postoji praznina na našem tržištu kada su dvojezični rečnici u pitanju. Možemo je nadomestiti hrvatskim rečnicima koji su pisani još u doba bivše Jugoslavije, ili uputiti učenike na jednojezične rečnike. Međutim, njih mogu koristiti samo oni na starijim uzrastima i sa višim nivoom znanja. Zato je pravo iznenađenje nedavno objavljen dvojezični rečnik koji je izdala kuća Oxford University Press, a koji je zapravo kombinacija jednojezičnog i dvojezičnog rečnika koji mogu koristiti i učenici na nižem srednjem i srednjem nivou. Ovaj moderan rečnik nevelikog obima poseduje sve karakteristike dobre leksikografije i sa uživanjem će ga koristiti naprednija deca.

Bez obzira na preporučeni kurs, čini se da svaki oblik učenja stranog jezika, uz pravilno vođenje, može navesti na razmišljanje, upoređivanje, zaključivanje, širenje vokabulara (sa evidentnom navalom anglicazama u srpski jezik, učeći engleski svakako obogaćujemo i svoj svakodnevni vokabular). Ne treba zaboraviti ni značaj koji strani jezik ima za upoznavanje drugog naroda, njihovih običaja i kulture, za negovanje tolerancije, međusobnog razumevanja i uvažavanja, prevazulaženje predrasuda i stvaranje multikulturalnog društva.

Moramo priznati da je možda došlo vreme da, pored ostalih opšteprihvatenih tipova inteligencije, govorimo i o posebnoj sposobnosti dece da se služe elektronskim uređajima. Prvobitno iz radoznalosti, deca lako, uglavnom po principu pokušaja i pogrešaka, savladavaju baratanje bilo kojim elektronskim uređajem. Tako su često bolja od odraslih u korišćenju svih prednosti koje računar nudi, brzo i lako će vam pokazati šta sve vaš mobilni telefon može da izvede, kao i da shvate kako se koristiti bilo kojim uređajem koji stigne u vaš dom, bez čitanja uputstva. Ovo su prednosti koje u radu sa darovitom decom treba koristiti.

Kao obogaćujuće neformalne oblike rada možemo navesti podsticanje učenika na međusobnu prepisku na engleskom jeziku porukama mobilnim telefonima ili imejlom, kao i časkanje u okviru internacionalnih četrumova, čije listinge možemo analizirati na časovima, ukazujući na moguće greške. Dalje, sa namerom da odgovorimo na različita interesovanja darovitih učenika, treba ih upućivati na internet, kao neiscrpan izvor informacija iz najrazličitijih oblasti. Pri tome ih treba uputiti u napredne oblike pretraživanja, ne bi li u najkraćem vremenu zaista i pronašli ono što ih interesuje. Deca mogu, individualno, ili u grupi, kreirati i svoju web stranicu, ispoljavajući svoju kreativnost u različitim poljima.

Dakle, mogućnosti su nepregledne. Jezik, kao fenomen koji prožima sve aspekte ljudskog postojanja, može se učiti na osnovu najrazličitijih sadržaja, samo treba da izgradimo strategiju efikasnog učenja engleskog jezika u školama, istovremeno posebno podstičući darovite pojedince da bolje ovladaju veštinama engleskog jezika da bi im mogućnosti za razvijanje darovitosti i postizanje punog potencijala bile neograničene.

Literatura:

- B. Kerr, S. Cohn i K. T. McAlister (2005). *A Program for Linguistically Talented Youth: Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*, Somerville, MA: Cascadilla Press.
- Correlation Between Intelligence, Language Aptitude and Academic Achievement in Foreign Language Learners: www.geocities.com/pan_andrew/intelligence/htm.
- Dejvid Kristal (1987). *Kembrička enciklopedija jezika*. Nolit, Beograd.
- Gardner, Howard (1983) *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic, New York.
- Grupa autora (2007). *Zbornik 12: Darovitost, interakcija i individualizacija u nastavi*, VŠV, Vršac.